

УДК 343.132(477)

В. М. Ревака, канд. юрид. наук, доцентОдеський національний університет імені І. І. Мечникова
кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ І КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ВІДПОВІДНО ДО НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Автори нового КПК України запропонували відмовитися від дослідчої перевірки та стадії порушення кримінальної справи взагалі. Таким чином усунуто найістотнішу перепону в кримінальному провадженні, що викладено у розділі 3, глави 19 КПК України.

Важливою новелою нового Кримінального процесуального кодексу України є положення щодо відмови від інституту порушення кримінальної справи. За таких умов громадяни мають змогу реалізувати право на захист своїх інтересів одразу після надходження заяви чи повідомлення про злочин. Зазначене унеможливить певні конфлікти між працівниками правоохоронних органів і громадянами, оскільки кожна заяву чи повідомлення обов'язково розглянуть

Ключові слова: слідчий, прокурор, слідчий суддя, довідка спеціаліста (експерта) та висновок, дослідження спеціаліста — експертне дослідження, опитування — допит

Згідно з положенням нового КПК України у кримінальне процесуальне законодавство запроваджують низку нових інститутів. Зокрема поняття «кримінальних правопорушень» (їх поділятимуть на злочини та кримінальні проступки). Стаття 215 КПК України наголошує, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків — у формі дізнання в порядку, передбаченому новим КПК України. Започатковано суб'єкт кримінального провадження — «слідчий суддя», унормовано дистанційне досудове розслідування тощо.

Окрім того, ліквідовано стадію порушення кримінальної справи й інститут повернення кримінальної справи на додаткове розслідування.

Варто зупинитися на одному з інститутів, що зазнав найсуттєвіших змін — початок досудового розслідування.

У зв'язку зі збільшенням кількості зареєстрованих заяв і повідомлень про злочини й передбачений законодавством перерозподіл підслідності злочинів, що призвів до суттєвого зростання рівня навантаження на слідчих, питання належного законодавчого забезпечення початку досудового слідства набуває особливого значення. Оперативне регулювання на згадані звернення громадян відбувається в усіх випадках, однак лише незначна частина заяв та повідомлень містить достатньо інформації про вчинення злочину й, відповідно, на її основі й проводять повноцінне розслідування. Щодо інших заяв і повідомлень, у яких бракує таких відомостей, ухвалюють рішення про відмову в порушенні кримінальної справи.

Саме тому важливою новелою нового Кримінального процесуального кодексу України є положення щодо відмови від інституту порушення кримінальної справи.

лексе слідчих (розшукових) дій, необхідних для повного, всебічного й неупередженого досудового розслідування. Окрім того, він може проводити негласні слідчі (розшукові) дії, які значно розширюють його процесуальні права та можливості.

Іншим приводом для внесення відомостей у Єдиний реєстр досудових розслідувань і початку відповідного розслідування є особисте виявлення правоохоронцем ознак кримінального правопорушення. При виявленні працівником правоохоронного органу правопорушення він повинен повідомити про це керівництво із зазначенням відомостей, які вноситимуться в Єдиний реєстр досудових розслідувань. Позитивним положенням нового КПК України є й те, що саме керівник органу досудового розслідування визначатиме попередню кваліфікацію кримінального правопорушення й слідчого (слідчих), який проводитиме розслідування. Наділення цього суб'єкта такими повноваженнями стане надійною гарантією недопущення укриття правопорушень від обліку.

Отже, початок досудового розслідування як стадія кримінального провадження триватиме під наглядом керівника органу досудового розслідування, якого, своєю чергою, контролюватиме прокурор, що значно покращить якість матеріалів кримінального провадження.

У частині 4 статті 214 КПК України вказано, що слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальне правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Із заявою чи повідомленням має право звертатися як заявник, так і потерпілий. Новий кримінальний процесуальний закон розрізняє цих суб'єктів. Мало того, наділяє заявника певними правами вже на стадії реєстрації заяви (одержати від органу, у який подано заяву, документ-підтвердження про її прийняття і реєстрацію, надавати до заяви речові докази, а також одержувати інформацію про закінчення досудового розслідування). Тож він матиме суттєвий арсенал прав у відстоюванні власних інтересів.

Позитивним є й крок щодо додаткового визначення такого суб'єкта, як потерпілий. Адже, згідно із новим КПК України, ним можуть визнати і юридичну особу. Потерпілим, відповідно до положень згаданого кодексу, є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральну, фізичну або майнову шкоду, а також юридична особа, якій таким правопорушенням заподіяно майнову шкоду. Права й обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення. Раніше ж доводилося чекати винесення постанови про визнання потерпілим, щоб реалізувати свої законні права. Обсяг прав потерпілого значно ширший, аніж заявника, тому недаремно законодавець передбачив необхідність вручення пам'ятки про його процесуальні права й обов'язки посадовцем, що прийняв заяву про кримінальне правопорушення. Зловживання громадянами автоматичним набуттям статусу потерпілого унеможливлено закріпленням у КПК України права слідчого відмовити в такому визнанні.

Проблемою було раніше й те, що важко піддавався визначенню статус потерпілого в разі його смерті, адже інколи родичі померлого з різних причин також хотіли набути цих прав. Згідно з новою редакцією КПК України, якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення настала смерть людини або вона перебуває в стані, що унеможливує подання нею відповідної заяви, потерпілим визнають лише одну особу із близьких родичів чи членів сім'ї, що надала заяву про залучення її до провадження як потерпілого. Лише за відповідним клопотанням, на розсуд слідчого, потерпілими також можуть визнати кілька осіб. Після того як людина, яка перебувала в стані, що не унеможливував подання відповідної заяви, зможе користуватися процесуальними правами, вона має право просити залучити її до провадження як потерпілого. Якщо заяви про вчинення кримінального правопо-

рушення або про залучення до провадження як потерпілого не подано, то слідчий, прокурор, суддя можуть визнати особу потерпілою лише на підставі її письмової згоди. Без неї, якщо виникне потреба, особу можуть залучити до кримінального провадження як свідка.

Попередні й нові форми подання заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення практично нічим не відрізняються. Вони бувають як усні, так і письмові. Позитивне те, що стандарт останніх не визначено, і люди можуть подати їх у довільному форматі, а посадовці правоохоронного органу зобов'язані ці звернення прийняти. Щоб запобігти поданню завідомо неправдивих заяв про злочин, заявників попереджатимуть про відповідальність за ст. 383 КК України.

Не менш важливим є крок щодо розгляду клопотань під час досудового слідства. Так, частинами 1 та 2 ст. 220 КПК України передбачено, що клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин — надсилається їй.

Відповідно до ч. 1 ст. 218 КПК України досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться вчинення кримінального правопорушення, інші вимоги щодо місця проведення досудового розслідування викладені в частинах 2, 3, 4 та 5 цієї ж статті.

Слід також звернути особливу увагу на строки досудового розслідування. У частині 1 статті 219 КПК України зазначено, що досудове розслідування повинно бути закінчено:

1) протягом одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;

2) протягом двох місяців з дня повідомлення про підозру у вчиненні злочину.

Крім того, частина 2 цієї ж статті передбачає продовження строку досудового розслідування у порядку, передбаченому параграфом 4 глави 24 цього Кодексу. При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати:

1) двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;

2) шести місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості;

3) дванадцяти місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею або винесення постанови про відновлення кримінального провадження не включається у строк, передбачений цією статтею.

Ухвалений у квітні 2012 р. Кримінальний процесуальний кодекс України закріпив новий порядок досудового розслідування, унормував заходи забезпечення кримінального провадження щодо сторін такого провадження, а також осіб, залучених до розслідування чи судового розгляду.

Література

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України*. — К.: Правова єдність, 2012.
2. *Кримінально-процесуальний кодекс України (з предметними матеріалами)*. — Х.: Інтеллект Прогрес, 2007.
3. *Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар /За заг. ред. В. Я. Тація, В. В. Сташиса*. — К., 2003.

В. Н. Ревака, канд. юрид. наук, доцент

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

НАЧАЛО ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ И УГОЛОВНЫХ ПРОСТУПКОВ СОГЛАСНО НОВОМУ УГОЛОВНОМУ ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ КОДЕКСУ УКРАИНЫ

Авторы нового УПК Украины предложили отказаться от следственной проверки и стадии возбуждения уголовного дела вообще. Таким образом устранена наибольшая преграда в уголовном производстве.

Важной новеллой нового Уголовного процессуального кодекса Украины является положение об отказе от института возбуждения уголовного дела. В таких условиях граждане имеют возможность реализовать право на защиту своих интересов сразу после поступления заявления или сообщения о преступлении. Сказанное позволит решить некоторые конфликтные ситуации между правоохранительными органами и гражданами, поскольку каждое заявление или сообщение подлежит обязательному рассмотрению

Ключевые слова: следователь, прокурор, следственный судья, справка специалиста (эксперта) и заключение, исследования специалиста — экспертное исследование, опрос — допрос